

M. Szabó Miklós

A „Duna”-hadműveletből levont főbb tapasztalatok, tanulságok – ahogy az előljárók látták¹ – 1. rész

DOI 10.17047/HADTUD.2018.28.3-4.31

Az 50 évvel ezelőtt zajlott csehszlovákiai események történetét ismertnek véve, a Szerző levéltári iratok alapján a Hadtudomány korábbi lapszámaiban összefoglalta azokat az alapvető tapasztalatokat, amelyeket a végrehajtásban részt vett, különböző szintű parancsnokok rögzítettek „összegző jelentéseikben”, még a hadművelet folyamán, 1968. szeptember végén, október elején. Ez követően – a honvédelmi miniszter parancsára – a vezérkar főnöke elrendelte, hogy ezek alapján a Honvédelmi Minisztérium és a Vezérkar vezető szervei, valamint a hadsereg-, hadtest- és hadosztály-parancsnokságok is összegezzék a tapasztalatokat. Ez a munka 1969-ben megtörtént, aminek lényegét a Szerző két részben összefoglalta, és ennek 1. részét ebben a számban közreadja.

Czinege Lajos vezérezredes, honvédelmi miniszter 1968. október 28-án utasítást adott a „Zala”-feladat tapasztalatainak feldolgozására. Ennek alapján Csémi Károly altábornagy, vezérkari főnök, a honvédelmi miniszter első helyettese kiadta a 0065/1968. számú intézkedését az alárendeltek felé a feladat végrehajtására. Így, 1969 első negyedében sorra készültek el a felsőszintű vezető szervek tapasztalati jelentései.

* * *

1 A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült.

The work was created in commission of the National University of Public Service under the priority project KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 titled „Public Service Development Establishing Good Governance”.

Das Werk wurde im Rahmen des Prioritätsprogramms mit Identitätsnummer KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 mit dem Titel „Entwicklung des Öffentlichen Dienstes gerichtet auf Gute Regierungsführung” im Auftrag von Nationale Universität für Öffentlichen Dienst fertiggestellt.

Elsőként Szilágyi László vezérőrnagy, az Országos Légvédelmi Parancsnokság (OLP) parancsnoka terjesztette fel 0001955/88/1968–GY számú jelentését² a Vezérkar főnökének. Ennek első oldalain összefoglalta az OLP részére meghatározott feladatok lényegét. Eszerint 1968. július 28-án azt a parancsot kapta, hogy – a Magyar Népköztársaság légvédelmének biztosítása mellett – a szovjet Dél Hadseregcsoport intézkedései szerint, július 29-én 08.30-tól legyen készen a 8. Gépkocsizó Lövészhadosztály harctevékenységének légi támogatására, oltalmazására. Ennek érdekében:

- Készítsen fel négy MiG–15 BISZ, valamint öt MiG–21F-13 repülőszázadot a saját csapatok menetvonalának és az azok mentén tartózkodó csehszlovák erőknél a felderítésére, a hadosztály egységeinek mozgását gátló ellenállási góccok fedélzeti fegyverekkel történő lefogására, megsemmisítésére.
- A 31. Honi Vadászpilóta Ezred MiG–15 BISZ-eit telepítse át Szolnokra, a Kilián György Repülő Műszaki Főiskola (KGYRMF) kiképzési repülőezred-parancsnok hadműveleti alárendeltségébe.
- Adjon át a 8. Gépkocsizó Lövészhadosztály hadműveleti alárendeltségébe nyolc Mi–1 helikoptert, hat URH és egy rádiós, valamint nyolc üzemanyag-töltő gépkocsit, továbbá egy repülő-hadműveleti csoportot.
- Biztosítson Budaörs repülőtéren két Mi–1 helikoptert a VK-futárszolgálat részére. (1–2. o.)

A fenti intézkedések alapján az OLP törzse július 28-án 24.00-ra kidolgozta az Országos Légvédelmi Parancsnokság parancsnokának (OLPK) 001. számú intézkedését, aminek alapján Szilágyi vezérőrnagy 29-én 02.00 órakor elrendelte alárendeltjei fokozott harckészültsége elemeinek bevezetését. Ennek eredményeként a honi légvédelmi csapatok július 27-én 08.30-ra az alábbi készenléti helyzetet érték el:

- A honi vadászpilóta-csapatok ezredeinél egy elfogó-vadászpilóta II., kettő III. fokban és egy raj tartalékban készen állt a légvédelmi feladatok végrehajtására. Az ezredek eme kijelölt erői különböző készenléti fokozatban, bevetésre készen álltak.
- Négy MiG–15 BISZ repülőszázad (44 repülőgép) III. fokban, 20 percen belüli bevetésséggel, továbbá öt MiG–21F-13 vadászpilóta-század (42 repülőgép) és 13 UTI– MiG–21F repülőgép felfüggesztett UB-blokkokkal (24–32 darab, földi célok elleni, nem irányított 57 milliméteres repülőfedélzeti rakéta tárolóeszköze – Sz. M.) légi támogatásra.
- Nyolc Mi–1 helikopter a 8. Gépkocsizó Lövészhadosztálynál, kettő pedig Budaörsön futárszolgálat végrehajtására.
- Minden honi légvédelmi rakétaosztály csökkentett váltással, II. fokú készenléti állapotban, míg a honi rádiótechnikai csapatok megerősített grafikonszolgálattal folytattak folyamatos légtérfigyelést, miközben telepítették a boldogi rádiótechnikai századot és készen álltak az 500 méteres alapú rádiólokációs mező létrehozására, valamint a vadászpilóta rádiólokációs biztosítására. (2–3. o.)

2 Hadtörténeti Levéltár Magyar Néphadsereg (HL MN) Zala – 1968. 1. doboz (d.) 1. őrzési egység (ő. e.) (1969. 01. 03.) Az OLPK jelentése...

Az OLP törzse július 30-án a szovjet 36. Légi Hadsereggel közösen kidolgozta az együttműködési tervet, majd ugyanerre utasította az Országos Légvédelmi Parancsnokság parancsnoka a vadászrepülő-csapatait is. Augusztus 1-jén 13.10-től az OLP repülő-hadművelati csoportot működtetett a 36. Légi Hadsereg törzsében.

Szilágyi vezérőrnagy augusztus 2-án 17.00-kor kiadta a 002. számú harcintézkedését, melyben repülőterenként egy vadászrepülő század 20 perces készenlétére csökkentette a 8. Gépkocsizó Lövészadosztály támogatására kijelölt vadászrepülő-alegységek készségét és engedélyezte a repülő kiképzés folytatását, majd augusztus 6-án a 003. harcintézkedésében elrendelte a honi légvédelmi csapatok számára az alaphelyzet visszaállítását. Továbbá – nem fejetlenség, hanem a helyzet megváltozása következtében – augusztus 18-án a 004. számú harcintézkedésében elrendelte, hogy 19-én 07.30-ra a csapatok ismét érhék el a 001. számúban elrendelt állapotot, a 31., valamint a 47. Vadászrepülő Ezrednél egy-egy MiG–21F-13 vadászrepülő-századdal csökkentve a készségi erők mennyiségét.

A Dél Hadseregcsoport intézkedésére augusztus 19-én a repülő-hadművelati csoport ismét a 36. Hadsereg törzséhez települt, illetve intézkedés történt a repülőgépek megkülönböztető jelzésekkel történő ellátására, valamint a 8. Gépkocsizó Lövészadosztálynál lévő fiatal helikopter-vezetők idős állománnyal történő lecserélésére. 20-án repülőterenként két-két üteggel tüzelőállást foglaltattak a közvetlen oltalmazásra. 18.00 órakor az Országos Légvédelmi Parancsnokság parancsnoka intézkedett a MiG–21F-13-asoknak a „Zala”-feladatra való előkészítésére, valamint a kenyeri és mezőkövesdi hadművelati repülőterek 21-én 06.00 órára történő berendezésére. A feladatba be nem vont repülőgépeket másodfokú készségbe helyezte. (3–5. o.)

Előjárói utasításra Szilágyi vezérőrnagy augusztus 21-én 02.35-kor az Országos Légvédelmi Parancsnokság törzs, a honi légvédelmi hadosztályok, a Killián György Repülőműszaki Főiskola (KGYRMF), valamint a fegyvernemi egységek részére elrendelte a teljes harckészültség (THKSZ) feladatainak ellátását a „ZALA”-feladatra előírt korlátozásokkal. Ezek végrehajtása után, 21-én 04.50-től a szárazföldi csapatok támogatására 104, a légvédelmi feladatok végrehajtására pedig 37 repülőgép, 14 harci osztály és 18 rádiótechnikai (rt.) század állt készenlétben. A 8. Gépkocsizó Lövészadosztály Csehszlovákiában felvonuló csapatainak biztosítására, előrevonási útvonalainak felderítésére a kijelölt repülőgépek 06.19-től megkezdték feladataik végrehajtását.

Augusztus 25-én az OLP-törzs elkészítette a Román Szocialista Köztársaság és a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság határ menti légi felderítésének a tervét.

A Dél Hadseregcsoport (DHSCS) utasítására augusztus 28-án 12.35-kor a „Zala”-feladatba bevont repülőerőket 40 perces készségbe helyezték, majd 18.00 órától engedélyezték, hogy a négy MiG–15 BISZ repülő század 50%-os váltással folytathassa a kiképzési repülést.

Az Egyesített Fegyveres Erők főparancsnoka (EFEF) intézkedésére az OLP szeptember 1-jén helyreállította az együttműködést a Csehszlovák Főtörzsszel.

Szeptember 3-án tovább csökkentették a részt vevő kötelékek készségi fokát: a 31. Honi Vadászrepülő Ezred MiG–15 BISZ repülő századai hazatelepültek Szolnokról, majd a 005. számú harcintézkedésben szeptember 5-én 21.00 órától a honi légvédelmi csapatok részére megszüntették a teljes harckészültséget.

A fenti időszakban a „ZALA”-feladat végrehajtása során a kijelölt erők a 8. Gépkocsizó Lövészadosztály igénye szerint felderítő és biztosító feladataik teljesítéseként végrehajtottak 128 vadászpilóta-bevetést 124 óra 17 perc időtartamban, 1228 Mi-1 felszállást 622 óra 44 percben, míg a Li-2-ek 76 óra 3 percet töltöttek levegőben. Az erős szállások és a helikopter-vezető tapasztalatlansága következtében egy Mi-1 helikopter összetört. (5–7. o.)

Az OLP alárendeltjeinek a fentiekben tömören bemutatott tevékenységéből Szilágyi László vezérőrnagy az alábbi főbb tapasztalatokat szűrte le:

- A feladat fedésére vonatkozó elgondolás nem érte el a kitűzött célját: a katonai intézkedéseket az állomány kezdetétől egyenes összefüggésbe hozta a csehszlovákiai eseményekkel, ezért a személyi állomány egy része hiányolta a tájékoztatást.
- Problémát okozott, hogy még nincsenek kellően szabályozva az Egyesített Fegyveres Erők kötelékébe tartozó különböző fegyvernemek közötti együttműködés megszervezésének a kérdései, így például a jobb oldali szomszédokkal nem sikerült megszervezni az együttműködést. Ennek következtében az északi határ mentén nehezen tisztázható légi helyzet alakult ki, ami könnyen vezethetett volna saját gépek megsemmisítéséhez.
- Mivel az OLP alárendeltségében speciális, honi vadászpilóta-egységek működnek, sem harci technikájuk, sem harckiképzésük és felkészültségük, valamint anyagi-technikai biztosítottságuk szempontjából *nem alkalmasak* a szárazföldi csapatok megfelelő hatékonyságú támogatására. Ugyanakkor, eredményesen képesek oltalmazási feladatok ellátására.
- Az OLP – feladatából és szervezetéből kiindulva – nem rendelkezik a szárazföldi seregtest-törzshöz kiküldendő repülő-hadművelti csoporttal, így a kiküldöttek egy része a feladatának csak szükségszerűen felelt meg. (8–10. o.)
- A harckészültségi feladatok időbeni és szervezett végrehajtását nagymértékben elősegítette az időben kiadott előzetes intézkedés.
- A vadászirányító fedőszavakkal történő forgalmazás nehézkes volt, mivel a repülőgépvezetők nem rendelkeztek ezen a téren kellő tapasztalattal.
- A honi légvédelmi csapatok csapatrepülő erői vezetését és sikeres tevékenységét biztosító feltételek nem voltak megfelelően biztosítottak, mivel a tervező és irányító tisztek nem rendelkeztek speciális felkészültséggel.
- A felderítőrepülő-századok repülőgéptípusai csak nappali, vizuális működést tettek lehetővé, ami ráadásul hiányos és pontatlan volt, s a felderítő-jelentések levegőből történő továbbításának módszerei sem kellően kidolgozottak, begyakoroltak.
- A 8. Gépkocsizó Lövészadosztályhoz kiküldött repülő-hadművelti csoport híradó eszközei a honi légvédelemnél rendszeresítették, így menet közben nem biztosítottak megfelelő összeköttetést.
- Bebizonyosodott viszont, hogy a rádiótechnikai csapatok képesek nagytömegű célok huzamosabb idejű felderítésére és követésére. (Az első hadművelti napon kb. 950 légi célt derítettek fel.)
- A vadászpilóta, valamint a rádiótechnikai csapatok közötti együttműködés és tájékoztatás biztosította a vadászpilóta harctevékenységét.

- A kitelepült szovjet rádiótechnikai alegységekkel hiányos volt az együttműködés, mivel velük csak egyoldalú összeköttetés volt biztosítva. Így a jelentések nagy késése miatt, azok gyakran már nem lehettek aktuálisak.
- Megállapítást nyert, hogy a szárazföldi csapatok támogatására kijelölt vadászrepülő-kötelékek hadtápbiztosítása nem kellően megszervezett.
- A honi légvédelmi magasabbegységek és egységek hadtápszervezetéből hiányoznak a csapatrepülő-alegységek ellátására hivatott szervek.
- Nem bizonyult kielégítőnek az OLP érdekében végzett közúti biztosítás.
- A tartósan tárolt gépkocsi-technika üzemképességével sok probléma merült fel.
- A szövetséges csapatok közötti technikai és személyi átalárendelések hadtápbiztosításának kérdései nem kellően tisztázottak.
- Bizonyos problémákkal járt az a tény, hogy a repülőműszaki állomány nem rendelkezett megfelelő gyakorlati tapasztalattal az Sz-5 rakéta előkészítése, kikonzerválása és betöltése terén. (13–19. o.)
- S végezetül: meg kell vizsgálni a csapatrepülőök helyét, szerepét, felhasználásuk rendjét, valamint megfelelő repülőgéptípusát és fegyverzetét. (22. o.)

* * *

Bérces Emil vezérőrnagy, a 11. Harckocsi Hadosztály (Tata) parancsnoka arról jelentett,³ hogy a „VIZVÁLASZTÓ”-feladat különböző mértékben a hadosztály minden alakulatát érintette, míg a „GYÉMÁNT”, csak a 31. Harckocsiezredet és a 22. Tüzérezredet. Ez utóbbi két egység tevékenységéből a következő – legfontosabb – következtetéseket vonta le:

- A háromidőszakos kiképzésből adódóan szükséges az állandó, korszerűen kiképzett tartalék kialakítása.
- A mozgósítás során viszonylag kevés népgazdasági gépjárművet kellett bevonultatni: a 31. Harckocsi Ezrednél hét oldalkocsis motorkerékpárt, két személy- és egy mentőgépkocsit, valamint hét pótkocsit, míg a 22. Tüzér Ezrednél egy motorkerékpárt, két személygépkocsit és egy terepjáró tehergépkocsit. Ezek a tüzérezredhez időben, megfelelő műszaki állapotban beérkeztek, de nem volt ponyvájuk és a szerszámkészletük is hiányos volt, viszont a harckocsi ezredhez bevonultak többsége nagyon rossz műszaki állapotban volt, így a sebesültszállító gépkocsit és a pótkocsikat nem vették át. (1. és 4–6. o.)
- Az állományról való gondoskodást megfelelőnek ítélte, bár az élelmezés terén a kezdeti időszakban voltak problémák, ezért egy ideig csak hidegéllel tudtak biztosítani.
- A ruházati ellátás gondjai a hivatásos állománynál mindvégig fennálltak.
- Az itthon maradt hozzátartozók gondjainak megoldása folyamatos volt.
- Ami a hadtápbiztosítást illeti, a készételkonzerv-készletekre alapuló élelmezési ellátás bevált, de a fekszalma- és ivóvízellátás problémát okozott. Úgyszintén hiányosságok merültek fel a tábori élelmezési felszerelések terén is.

3 HL MN Zala – 1968. 1. d. 1. ő. e. (1969. 01. 08.) A 11. Hk. Ho. pk. jelentése...

- A ruházat méretei inkább a 18–20 éves korosztályra voltak szabva, így a „testesebb” tartalékosok beöltöztetése gondot okozott.
- A hajtó- és kenőanyag-ellátás végig zavartalan volt.
- Az egészségügyi sátrak elhasználtak, fűtésük korszerűtlen, a kötöző-gépkocsik hiánya akadályozza a gyors beavatkozást. (11. és 14–16. o.)

A szerzett tapasztalatok alapján lehetőség nyílik a tervezés, a begyakorlás és a feladat-végrehajtás feltételeinek javítására. (25. o.)

* * *

Bár a korábbi publikációban megismerkedhettünk Lakatos Béla vezérőrnagynak, a 8. Gépkocsizó Lövészadosztály parancsnokának 1968. október 15-én kelt beszámoló jelentésével,⁴ de most ismét jelentenie kellett erről,⁵ amiből csak a korábban nem felterjesztettek közül idézem a legfontosabbakat. Mint például:

- Mozgósításkor bizonyos értelmezési problémák merültek fel (szabadságon/tanfolyamon lévők visszarendelése stb.), ezért ezekre, vagy ezekhez hasonlókra az azokat elrendelő előljáró intézkedjen.
- Az elrendelő parancs nem tartalmazott konkrét utasítást például a visszabiztosítottak és az újoncok igénybevételére, átadására, illetve alárendeltségére, a keretek átadására, a laktanyák és objektumok visszahagyására, őrzésére, amik utólagos konzultációkat tettek szükségessé.
- Bebizonyosodott, hogy sem az alakulat-parancsnokok, sem a kiegészítő parancsnokság nem fordított kellő figyelmet a visszabiztosított állomány képzettségével és egyéb feltételekkel kapcsolatos követelmények betartására.
- Nem megoldott a laktanyák és egyéb objektumok visszahagyása.
- A népgazdaságból bevonultatott gépjárművek jelentős része nem terepjáró, ezért inkább az állami, illetve erdőgazdaságokra, termelő szövetkezetekre kellene támaszkodni.
- A hosszú távú menet forgalomszabályozását a hadosztály saját erőivel nem tudta megoldani, ehhez előljárói támogatásra is szükség volt, miközben a menet vezetésének és ellenőrzésének igen hatásos eszközeinek bizonyultak a helikopterek.
- Az első 50–100 kilométeren bekövetkezett viszonylag magas meghibásodások zöme a zárt („Z”) gépjárművek, főleg azok elavult gumiabroncsai miatt történtek.
- Az összpontosítási körletekben előfordult felületes álcázási tevékenység, vagy az indokolatlan gépjárműmozgások kiküszöbölésére célszerű lenne a hadosztály-törzsben külön rendészeti alegységet felállítani.
- A harcriadó-készletben lenniük kell kiképzési anyagoknak és segédeszközöknek is.
- Nem rendelkeztek a várható működési területről és elfoglalandó objektumokról megfelelő, részletes leírásokkal, nagyobb méretarányú térképekkel, vázlatokkal.
- Hasonló fegyveres akció előkészítése során feltétlenül szükséges a gép- és harcjárművek megkülönböztető jelzésekkel való ellátása.

4 HL MN Zala – 1968. 2. d. 2. ő. e. (1968. 10. 15.) A 8. Gl. Ho. pk. összefoglaló jelentése...

5 HL MN Zala – 1968. 1. d. 1. ő. e. (1969. 01. 10.) A 8. Gl. Ho. pk. összeített tapasztalati jelentése...

- A Dél Hadseregcsoporthoz való alárendelés következtében kisebb problémák merültek fel (sok pozitív tapasztalat mellett) a jelentések rendjében összefüggésvanem, de különösen anyagi-technikai vonatkozásban. Ennek kapcsán került előtérbe az orosz tolmács- és gépiró-kapacitás biztosításának kérdése.
- A határátlépést követően a felderítőcsoportok lassú, határozatlan, aprólékos tevékenysége akadályozta a gyors előretörést.
- Több objektum egyidejű elfoglalására a zászlóalj nem képes, csak egymást követően.
- Tekintettel a felderítési adatok elégtelenségére, a csehszlovák diszlokációk hiányos ismeretére, a konkrét helyismerettel rendelkezők alacsony száma következtében nagy gyakorlati jelentőségű volt a légi fényképek biztosítása. (2–4. és 7–13. o.)
- A feladat végrehajtását akadályozta az a tény, hogy a tervezett gépkocsi mennyiséget nem vonultatták be, s a helyettük más alakulatoktól vezényelt járművek viszont a szükségletnek csak egy részét biztosították. Így a raktárak felszerelése, a hadbiztosi javítóműhelyek zöme és a ruházati készletek egy része a helyőrségben maradt, ami viszont többirányú átcsoportosítással, manőverezéssel és szociális feszültséggel járt.
- Háború, vagy hasonló feladatok esetén a szállítózászlóalj a meglévő szállítóterével nem képes a hadosztály teljes mozgókészletének elszállítására, ezért az állományát célszerű már békében 85–90%-ra feltölteni.
- A jelenlegi üzemanyag-szállító gépkocsik korszerűtlenek, nagyobb igény esetén veszélyeztethetik a csapatok ellátását.
- A hadműveleti viszonyok közepette várható veszteségekre, megbetegedésekre való tekintettel, 10–16%-kal emelni szükséges a gépkocsivezetői létszámot.
- A harc feladatok végrehajtása során a technikai biztosítás alapvető problémáját az összeköttetés, a karbantartás és a megfelelő vontatóeszközök hiánya okozta.
- Ami a híradás működését illeti, a menet végrehajtása alatt a hadosztály a saját erővel, eszközeivel nem tudta biztosítani a folyamatos összeköttetést, csak az előljáró segítségével. A helikopterek a vezetés fontos eszközeinek bizonyultak, ezért a támogatott csapatoknál biztosítani kell a megfelelő készülékek beépítését.
- Az URH-állomást (R–105) képessé kell tenni arra, hogy gégemikrofonnal rá lehessen csatlakozni.
- A szovjet hadosztályokkal való forgalmazást akadályozta a távírások nyelvismeretének hiányossága, valamint a kapcsolattartás begyakorolatlansága.
- A híradóalegységek kiképzésében nagyobb gond fordítandó a postai lecsatlakoztatások gyakoroltatására, a rádiórelé-kezelők felkészítésére, az állomáskezelőknek a frekvenciával és az üzemmóddal való manőverezési készsége kialakítására.
- Hadműveleti területen a vezeték nélküli híradás megszervezéséhez nélkülözhetetlen a posta lég- és kábelhálózata teljes térképének, valamint a műsorszóró állomások és azok műszaki adatai előzetes biztosítása.
- A csapatok kivonása rendben és szervezeten megtörtént, egyetlen halálos kimenetelű közúti baleset történt (36. Műszaki Zászlóalj). (14–15. és 19–23. o.)

* * *

A Vezérkar 1. (Hadműveleti) Csoportfőnöksége⁶ a térképbiztosításról azt jelentette, hogy a csapatok és a törzsek honi területre az általuk igényelt méretarányú és mennyiségű térképet megkapták, de Csehszlovákiáról csak 200 000-eseket, amit sokan kifogásoltak. Magyaráztként hozzáfűzték, hogy nemzetközi egyezmények szerint szocialista országok csak saját területükről készítenek 25 000-es, 50 000-es, 100 000-es és 200 000-es méretarányú térképet. (Ezek szerint a Szovjetunió nem tekintette magát szocialista országnak, mert – mint láttuk – ők rendelkeztek, sőt kölcsönöztek is nagyobb méretarányú térképet! – Sz. M.) Ennek ellenére javaslatként megfogalmazták e témakör megvizsgálását.

Az is bebizonyosodott, hogy honi területeken kívüli feladatellátás esetén az ezred egyetlen megbízott térképkezelő tisztje nem tudja ellátni – egyéb szolgálati beosztása mellett – ezt a feladatot. E témakörben már korábban is javasolták, hogy ezredeknél és önálló zászlóaljknál az ügyviteli szervek kezeljék a térképeket – egy sortisztes megerősítéssel. A határon túli területekről légi fényképeket is kellett készíteni, ami megtörtént. A légi fényképezés és a fényképek kiértékelése a Térképészeti Intézet békeszervezetében működő repülőszemélyzettel és eszközökkel történt, de az intézet hátországi szerv, ezért ezek elvégzésére az „M” elrendelését követően nincs módja, csak az Országos Légvédelmi Parancsnokságnak. (1–2. o.)

* * *

Dr. Sárközi Sándor vezérőrnagy, vezérkarfőnök-helyettes, a 2. (Felderítő) Csoportfőnökség csoportfőnöke a 00188/1969. számú jelentésében⁷ beszámolt arról, hogy a „Zala”-feladatban a csoportfőnökség meghatározott állománya, a 3. Önálló Rádiófelderítő Ezred, az 5. Hadseregtől átalárendelt 2. Önálló Rádiófelderítő Zászlóalj, valamint a 8. Gépkocsizó Lövészadosztály rádiófelderítő százada vett részt. (Ez utóbbi megerősítve a csoportfőnökség szaktisztjeivel, ugyanis a rádiófelderítő század ilyen jellegű kiképzést nem kapott, így csak szükségszerűen volt alkalmas a feladat végrehajtására.) Az is gondot okozott a csoportfőnökségnek, hogy rendkívül kevés idő állt rendelkezésére az előkészületek megtételére.

Alapvető gondként jelentkezett a rádiófelderítő csapatok esetében, hogy:

- Az azonnali feladat-végrehajtás következtében még egy-két óra sem állt rendelkezésre ahhoz, hogy megfelelően átgondolt intézkedést tudjanak kiadni. Ráadásul, az ezred még az állandó feladatához is csak korlátozott szervezettel rendelkezik, ennek ellenére egy ilyen nagy nemzetközi esemény bekövetkeztekor harckészültségbe helyezik, illetve harcfeladatot kapnak, amit figyelemmel kell kísérni.
- Az is problémát okozott, hogy ismeretlen objektumok ellen vezették be a rádiófelderítést, mert – szocialista állam lévén – nem voltak ismertek a csehszlovák katonai rádióforgalmi rendszerről, illetve a polgári műsorszóró eszközök adatairól, továbbá nem rendelkeztek térképekkel, sem a csapatok diszlokációjával. Mindezen adatokat a feladat-végrehajtás során kellett összeszedni.

6 HL MN Zala – 1968. 1. d. 1. ó. e. (1969. 01. 18.) Az MNVK 1. Csf-ség jelentése...1. sz. mell. a 01/1974. számhoz

7 HL MN Zala – 1968. 1. d. 1. ó. e. (1969. 01. 23.) Az MNVK 2. Csf-ség jelentése... 2. sz. mell. a 001/1974. számhoz

- Úgyszintén, komoly gondot okozott a cseh és szlovák nyelvű fordítók hiánya.
- A második naptól a csehszlovákok üzembe helyezték a tartalék műsorszóró adóikat, amiknek nem voltak ismertek a települési helyeik.
- A gépkocsikra telepített katonai adókat propagandacélokra vették igénybe.
- Több száz amatőr is üzembe lépett, de mert nem az eredeti hívóneveket használtak, kilétük megállapíthatatlan volt. Ezek ellen irányméréssel léphettek volna fel, de a magyar rendszer a nyugati objektumok elleni tevékenységre volt telepítve, így erre a célra csak kis hatékonysággal lehetett használni. (1. és 3–4.)
- Az esti órákban berendelt állomány étkeztetése és pihentetése nem volt megoldva, mert ilyen készletekkel a csoportfőnökség nem rendelkezik.
- Azt a vezérkarfőnöki parancsot, miszerint álljanak rá a műsorszórók adásaira és minden fontos közleményt azonnal jelentsenek, nem tudták végrehajtani, mivel nem rendelkeztek sem közép- és hosszúhullámú sáv vételére alkalmas vevőkkel, sem iránymérő berendezésekkel.
- Részben a fentiek következtében, ismét felmerült a helikopterekbe telepített rádiófelderítő-munkahelyek üzemeltetésének szükségessége.
- Az ügyeletes parancsnoki szolgálat huzamosabb fenntartása nagyon elfárasztja az abban részt vevőket.
- Különösen az előljárókkal összeköttetést biztosító rendszerek nem elégítik ki a követelményeket.
- Új objektumok, országok elleni rádiófelderítés bevezetéséhez 2-3 napra feltétlenül szükség van.
- A rádiófelderítő ezred szervezetét legalább két, nagy befogadóképességű és teherbírású helikopterrel szükséges kiegészíteni.
- A rádiófelderítő egységeket el kell látni olyan vevőkészülékekkel, amelyek képesek műsorszóró és TV-sávokban is vételre, valamint iránymérésre.
- A csoportfőnökség „M”-keretét bővíteni szükséges fordításban jártas, nyelveket ismerő, katonai szolgálatra alkalmas személyekkel. (7–10. o.)

* * *

Hercsiky Lajos vezérőrnagy, a Magyar Néphadsereg műszaki főnöke a jelentésében:⁸

- Bizonyítottnak ítélte az előre elkészített – a magasabbegységek széles vízi akadályokon való átcsoportosítására vonatkozó – átkelési számvetéseket.
- Bár a feladat vétele idején a 37. Pontonos Ezred a békehelyőrségétől 300–320 kilométerre gyorsvízi kiképzésen vett részt, továbbá a Duna magas vízállása miatt még egy MPO-hadihíd anyagot kellett kikonzerválnia a 39. Műszaki Dandárnak, majd eljuttatni a 180–200 kilométerre lévő hadihídépítés körzetébe, a 37. Pontonos Ezred és a 39. Műszaki Dandár egy zászlóalja a hadihíd-átkelőhelyet 24 óra alatt berendezte.
- A baráti országok területéről rendkívül kevés felderítési adat állt rendelkezésre; a vízi akadályok hidrológiai adatait a rendelkezésre álló térképek nem tartalmazzák;

8 HLMN Zala – 1968. 1. d. 1. ó. e. (1969. 01. 28.) Az MN MÚF jelentése... 3. sz. mell. a 001/1974. számhoz

az átereszek és hidak teherbírása eltér a magyar szabványtól. Mindez megnehezítette a csapatok menetvonalának megbízható kijelölését. Ezért szükség van a jövőben a várható alkalmazási és előrevonási irányok katonaföldrajzi tanulmányozására, feldolgozására és a térképeink folyamatos pontosítására.

- Bebizonyosodott a műszaki kiképzés ama hibája, hogy túl nagy figyelmet fordítottak a mélységi műszaki felderítésre, miközben elhanyagolták az alkalmazási terepszakasz műszaki felderítésének az oktatását.
- A műszaki anyagi szükségletek kielégítésének színvonala megfelelő volt, de nem szabad elfeledkezni arról, hogy elsőlépcsős hadosztályról van szó.
- A megelőző jó technikai állapotnak köszönhető, hogy rendkívüli meghibásodás nem következett be.
- Bebizonyosodott, hogy a nagyszámú és nagy bonyolultságú műszaki technika kiszolgálására, valamint javítására a műszaki szakjavítói létszámot jelentősen meg kell növelni. (1–5. o.)

* * *

Az 5. Hadsereg és alárendeltjei tapasztalati jelentéseit Kálazi József vezérőrnagy, hadseregparancsnok terjesztette fel 00484/69. számon.⁹ (Tekintettel arra, hogy a 11. Harckocsi és a 8. Gépkocsizó Lövészadosztály parancsnokainak – általa továbbított – értékeléseit már korábban ismertettem, itt most csak a hadseregtrózs tapasztalatait vázolom – Sz. M.) A Stadler János vezérőrnagy, törzsfőnök által összegzett következtetések és javaslatok lényege, hogy:

- A harcckészültségbe helyezési tervek több vonatkozásban nem elégítik ki a hasonló sajátosságokkal bíró feladatok zökkenőmentes ellátását, ezért felülvizsgálatra, kiegészítésre szorulnak.
- A „Vízválasztó”-rendszer megbízható, de célszerű lenne további kiszélesítése a sajátos feladatok eshetőségének figyelembevételével.
- Ugyanebből a célból központi intézkedést kell kidolgozni/egyértelműsíteni az elvonuló és visszamaradó állomány személyi, anyagi-technikai megerősítésével kapcsolatos kérdéseit a hadsereg-parancsnokság és a kiegészítő parancsnokságok irányába.
- Nem egyértelmű a tartalékosok igénybevétele esetén azok ellátása, anyagi járandóságainak rendezése, ezért rendszabályokat szükséges kidolgozni a közigazgatási, a vállalati és üzemi szervek vonatkozásában.
- A behívóparancsok kézbesítésére az alakulatok többsége nem képes, ezt a hadkiegészítők, az alakulatok és a tanácsok közös feladatává kell tenni.
- S végül: a csapatok ellátandóak kellő mennyiségű sátorral, ágyneművel, felszereléssel és elhelyezési anyaggal, hogy biztosított legyen a feladat-végrehajtás anélkül, hogy más csapatoktól kelljen azokat átcsoportosítani. (19–21. o.)

* * *

9 HLMN Zala – 1968. 1. d. 1. ó. é. (1969. 01. 28.) Az 5. HDS pk jelentése... 4. sz. mell. a 001/1974. sz.-hoz

Patai Endre ezredes, megbízott szervezési és mozgósítási csoportfőnök, az MNVK 3. Csoportfőnökség 00208/1969. számú tapasztalati jelentésében¹⁰ megállapította, hogy:

- A rejtett mozgósítás rendszere bonyolult viszonyok között is megfelelt a vele szemben támasztott követelményeknek, bár szükség volt menet közbeni módosító rendszabályok bevezetésére is.
- A népgazdaságból igénybe vett gépjárművek technikai állapota (a harcfeladatot végrehajtó csapatok meglehetősen egybehangzó véleményével ellentétben – Sz. M.) általában megfelelt a követelményeknek.
- A harcoló alakulatoknál szükség van pihentetési, kulturális-felvilágosító szervezetek létrehozására.
- A hadszíntér sajátosságainak megfelelő tolmácscsoportokat kell létrehozni a személyitartalék-dandár állományában.
- A „Zala”-feladat tapasztalatai alapján, 1969. január 1-jével módosította a „Gyémánt”-feladat elrendelésének és végrehajtásának rendjét. A 001300/1968. Vk 3. Csf-ség számú intézkedés már öt alapváltozatban és ezek kombinációjában teszi lehetővé a részleges rejtett mozgósítás végrehajtását.
- Bebizonyosodott, hogy hasonló háborús viszonyok között a HM központi szervei a békeszervezetükkel nem képesek megoldani feladataikat, ezért már békében – ha minimális szinten is – létre kell hozni háborús jellegű vezetési elemeket (érdekvédelmi és veszteség-nyilvántartó osztály stb.).
- A bevonultak hozzátartozóinak pénzügyi biztosítási rendszere nem kielégítő, ezért szükséges a jelenlegi pénzügyi intézkedések egyszerűsítése, hogy az illetmény folyósítását a bevonulást követően külön adminisztráció nélkül oldják meg.
- A sokgyermekesek bevonultatása körültekintőbb munkával elkerülhető lett volna, így már 1968 szeptemberében intézkedés született arra, hogy mozgósításkor a négy- és többgyermekes hadkötelesek nem vonulathatóak be.
- Ismét élesen merült fel, hogy a honvédelmi törvény békében tiltja a nők katonai nyilvántartását, mozgósítás esetén pedig igénybevételét. A nők hiánya például az egészségügyi intézményekben (műtős, ápoló stb.) akár katasztrofális következményekkel is járhat. Most még sikerült férfi katonákkal megoldani a problémát, de ez nem mindég járható út.
- A sorállományú írnokok számára gépirói képzést kell szervezni.
- A gépjárművek jelentős százaléka elhasználódott, kevés kilométer-tartalékkal rendelkeztek, nagy részük javítóanyag, szerszámkészlet, ponyva és ülésdeszka nélkül vonult be, illetve egyes pótkocsik csak traktorok után voltak köthetőek. (Mintha ez szöges ellentétben lenne a jelentés elején rögzítettekkel! – Sz. M.). Mindennek ellenére, a bevonultatott gépjárművekért 14,3 millió forintot fizettek ki. (1–11. o.)

* * *

10 HL MN Zala – 1968. 1. d. 1. ő. e. (1969. 01. 29.) A 3. Csf-ség jelentése... 5. sz. mell. a 000294/1969. számhoz

Fehér Ferenc vezérőrnagy, MN páncélos- és gépjármű-technikai főnök 001080/107/1968. számú jelentése¹¹ szerint:

- A technikai eszközök üzemképessége, hadrafoghatósága megfelelt a követelményeknek.
- A mozgósítás végrehajtását nehezítette, hogy – a speciális feladat következtében – nem a kidolgozott tervek szerint lehetett eljáráni, így a népgazdaságból érkező gépkocsik helyett más egységektől vezényelt, lényegesen kevesebb eszköz állt rendelkezésre, ráadásul az „M”-tervben előírtaknál később. Így 170–200 tonna anyag maradt a helyőrségekben, de a páncélos- és gépjármű-technikai anyagok szállítására is csak négy gépkocsi jutott, szemben az előírt 32-vel, ami a menet közbeni javításokat is késleltette. Az 5%-nyi – normán belüli – üzemképtelen gépkocsik miatt tovább csökkent a szállítókapacitás. Az üzemképtelenség döntően a Garant Lo-motorok hiánya miatt jelentkezett.
- A népgazdaságból érkezett gépjárművek 40–50%-át nem lehetett átvenni.
- A menet alatt 97 gépkocsi (5%) hibásodott meg, ami a 350–400 kilométerhez (összesen kb. 600 000 kilométer!) viszonyítva a felállított normának a fele. A meghibásodások fő okai lehettek a gépkocsivezetők fáradtsága, újonc mivolta; az előírt műszaki pihenők be nem tartása; az egybefolyó éjszakai és nappali vezetés, az „MZ” (mozgósítási zárolt) gépjárművek gumiabroncsai stb.
- A hadosztály javító- és vontatócsoport ténykedése nem volt kielégítő, mivel többnyire a saját kieső eszközei javításával/vontatásával volt elfoglalva. A meglévő vontató és műhely-gépkocsik csak szükségszerűen megfelelőek, nem képesek az előírt menetsebesség betartására. A menet közbeni javításokat tovább nehezíti, hogy nem rendelkeznek raktár-gépkocsikkal; a menetszlopban 8-10 eltérő típusú gépjármű szerepelt; a népgazdaságból bevonultak egy részének típusa eltér a rendszeresítettektől, így a Magyar Néphadsereg nem rendelkezik hozzájuk való alkatrészekkel.
- Mivel a hadosztály technikai szolgálat nem rendelkezett R–104UM rádiókkal, így nem volt összeköttetése az alárendelt ezredek technikai törzseivel és a javítóműhellyel. Ezért az elmaradt ellenőrzéseknek tudható be az az 50–60%-nyi meghibásodás, ami a műszaki pihenők betartásával megelőzhető lett volna.
- A hadosztály páncélos- és gépjármű-technikai szolgálat, bár létszámát tekintve feltöltött volt, de feladatait még békében is csak túlmunkával képes szükségszerűen megoldani.
- A tábori elhelyezések következtében általában nem állt rendelkezésre hálózati áram, így az aggregátorok maximális üzemeltetésére volt szükség.
- A hazatelepülés során egyetlen gépjármű sem maradt le műszaki meghibásodás miatt. (Talán ők is hazavágytak! – Sz. M.). (1–8.)

11 HL MN Zala – 1968. 1. d. 1. ő. e. (1969. 01. 30.) A Pc. és Gjmű. Techn. Főnökség jelentése... 6. sz. mell. a 001/1974. számhoz